

НОРМУВАННЯ ОБОРОТНИХ КОШТІВ ЮВЕЛІРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Роганова Г.О., здобувач, ДНУЕТ ім. Михайла Туган-Барановського

Розглядаються питання нормування оборотних коштів торгівельно-виробничого підприємства. Здійснено розрахунок норм і нормативів виробничих запасів, незавершеного виробництва, готової продукції, тривалості операційного циклу. Розраховано економічний ефект від впровадження нормування оборотних коштів підприємства.

Ключові слова: оборотні кошти, виробничі запаси, незавершене виробництво, готова продукція, норма, норматив, оборотність.

ВСТУП

Управління оборотними коштами є важливою складовою забезпечення безперервності процесу виробництва і реалізації продукції. Вимоги ефективного фінансового управління потребують розподілення оборотних коштів підприємства за всіма стадіями кругообігу у відповідній формі та у мінімальному, але достатньому обсязі [1]. У цьому полягає суть нормування оборотних коштів, яке в умовах ринку має розглядатися не лише як економічний метод обчислення необхідного розміру оборотних коштів, а переважно як спосіб виявлення і мобілізації на підприємстві внутрішніх резервів підвищення ефективності виробництва [2, с. 207]. Тобто нормування — це один із основних методів оптимізації рівня оборотних коштів, що усуває їх незбалансованість [3].

Нормування передбачає врахування багатьох факторів, які впливають на господарську діяльність підприємств. До них належать: умови постачання підприємств товарно-матеріальними цінностями: кількість постачальників, строки поставки, розмір транзитних партій, кількість найменувань матеріальних цінностей, форми розрахунків за матеріальні цінності; організація процесу виробництва: тривалість виробничого циклу, характер розподілу витрат протягом нього; номенклатура випущеної продукції; умови реалізації готової продукції: кількість споживачів, їх віддаленість, призначення продукції, умови її транспортування, форми розрахунків [4].

Виробниче значення нормування полягає в розрахунку мінімальних розмірів вкладень в оборотні кошти, постійно необхідних підприємству для нормальної діяльності, фінансове — у визначенні суми та складу власних джерел покриття [5]. У цілому значення нормування оборотних коштів полягає в наступному: правильне визначення нормативу оборотних коштів забезпечує безперервність і безперебійність процесу виробництва; нормування оборотних коштів дає можливість ефективного їх використання; від правильно встановленого нормативу оборотних коштів залежить виконання плану виробництва, реалізації продукції, прибутку та рівня рентабельності; обґрунтовані нормативи оборотних коштів сприяють зміцненню режиму економії, мінімізації ризику підприємницької діяльності [2, с. 208].

Помилки в розрахунку потреби в оборотних засобах, що виникають внаслідок недосконалості процесу нормування виробничих запасів за їх структурними складовими, призводять до появи надлишкових виробничих запасів або їх недостатньої кількості [6, с. 70]. Адже незбалансованість оборотних коштів може викликати [3]: у випадку їх дефіциту: затримки в постачанні сировиною і матеріалами і, як наслідок, — збільшення тривалості виробничого циклу і зростання витрат; зниження обсягів продаж; надлишок оборотних коштів: фізичне або моральне старіння запасів; зростання витрат на зберігання; банкрутство боржників; зменшення реальної вартості дебіторської заборгованості і грошових коштів із причини інфляції. Нормативи мають визначатися за кожним видом оборотних засобів, що нормуються. [6, с. 70]. Результатом досліджень елементів оборотних коштів повинне стати отримання деяких «норм», які допоможуть фінансовому менеджеру тримати під контролем стан фінансових справ підприємства [7, с. 189]. Аналіз існуючих методичних підходів до обґрунтування величини оборотних коштів припускає розробку такого організаційно-методичного забезпечення процесу їх формування, в основу якого покладено нормування, що дозволяє отримати раціональний обсяг і структуру елементів оборотних коштів та джерел їх фінансування, що забезпечують підвищення ефективності виробництва [8, с. 331].

Важливість нормування відзначають такі економісти, як Н.В. Колчіна, А.Д. Шеремет, А.Ф. Іонова, І.Н. Чуєв, Л.Н. Чечевіцина, виділяючи три методи розрахунку нормативів оборотних коштів: аналітичний, прямого розрахунку, коефіцієнтний [6, с. 70].

У вітчизняній практиці перша методична розробка відноситься ще до 1930 р., коли була затверджена Інструкція про нормування запасів матеріальних цінностей постачання на підприємствах. Період із 1955 по 1985 рр. характеризується як найбільш інтенсивний в розвитку методології нормування запасів і оборотних коштів [9, с. 113]. Методи визначення необхідного рівня запасів, висловлювані в опублікованих на цей час книгах по логістиці та менеджменту, зважаючи на достатню спрощеність у застосованих методологічних підходах до розглядання проблеми і неврахування багатьох реальних факторів, умов і особливостей формування запасів, не дозволяють практикам

нормувати запаси і оборотні кошти з метою отримання економічно обґрунтованих норм для підприємств [9, с. 115].

Тобто, основний недолік діючого механізму розрахунку потреби в оборотних коштах полягає в тому, що він не забезпечує формування обґрунтованої і достовірної кількісної її величини, оскільки не зважає на специфіку діяльності підприємств, і, зокрема, в умовах ринкової економіки веде до спотворення фінансових результатів діяльності підприємства, зниження якості схвалюваних управлінських рішень [8, с. 330].

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статі є адаптація існуючих підходів до нормування оборотних коштів галузевій специфіці ювелірного підприємства і вимогам антикризового управління ним.

РЕЗУЛЬТАТИ

Розглянемо методичні підходи до нормування оборотних коштів торгівельно-виробничого підприємства. Визначення потреби в виробничих оборотних коштах за усіма нормованими елементами для підприємства ТОВ «Ювелірсервіс» (виробничі запаси, готова продукція та незавершене виробництво) буде здійснено в розрахунку на 4 квартал 2009 р. Виробничі запаси як елемент затрат неможливо розглядати без їхньої класифікації, яка дає повну характеристику, зокрема дозволяє виділити види ресурсів, контролювати їх використання та організовувати заходи щодо зниження затрат [10, с. 5]. Запаси ТОВ «Ювелірсервіс» представлені сировиною і матеріалами, паливом, будівельними матеріалами, малоцінними та швидкозношуваними предметами (МШП), незавершеним виробництвом, готовою продукцією та товарами. Частка таких елементів запасів як паливо, будівельні матеріали та МШП станом на кінець 2009 р. є незначною і складає 0,005%, 0,015% та 0,299% відповідно, тому нормування до них застосовувати не будемо. Нормування фондів обігу — витрат майбутніх періодів (які включають патенти та передплату на підписку) також не доцільно, оскільки їх питома вага в складі оборотних коштів складає не більше 0,009% і коливається від 2 до 3 тис. грн. протягом 2007-2009 рр.

Норматив оборотних коштів визначається умовами транспортування, зберігання запасів і готової продукції, особливостями технології виробництва. Для ювелірних підприємств важливо враховувати можливість проведення трьох не обов'язкових, але можливих експертиз:

- гемологічна здійснюється Державним гемологічним центром України і передбачає контроль якості сировини і виробів із дорогоцінних каменів, у т.ч. організованого утворення (перлів), напівдорогоцінних каменів [11, с. 354];
- технологічна передбачає перевірку за додержанням стандартів, норм і правил у ході виробництва ювелірних виробів і здійснюється на підприємстві технологами (які на кожний виріб формують технологічну картку). Зовнішню технологічну експертизу можуть здійснювати Товариство захисту прав споживачів та Стандартметрологія;
- пробірна здійснюється органами Державної пробірної служби і являє собою дослідження з використанням відповідних методик, пов'язані з визначенням фактичного вмісту дорогоцінних металів у виробках і матеріалах, проби сплаву дорогоцінного металу, хімічного складу сплавів і матеріалів, що містять дорогоцінні метали, характеристик вставок дорогоцінного каміння, відбитків пробірних клейм [11, с. 187].

Проба — державний стандарт, що визначає цінність сплаву, з якого виготовлено вироби з дорогоцінних металів, і засвідчує вміст вагових одиниць основного дорогоцінного металу в одній тисячі вагових одиниць сплаву [11, с. 13]. Слід зазначити, що вироби з золоту на досліджуваному підприємстві виготовлюються на основі сплаву 585-ї та 750 проби, вироби зі срібла мають 925 та 875 пробу, з платини — 950 пробу. В аналізованому періоді було використано тільки золото 585-ї проби та срібло 925 проби.

У разі схвалення ескізного проекту та відповідної функціональної якості ювелірного виробу підприємство замовляє партію основних та допоміжних виробничих запасів; при цьому собівартість дрібносерійного та ексклюзивного виробництва будуть більшою, ніж затрати масового виробництва за рахунок перевищення угару металу на 2% та 10% (7%, 15% і 5% відповідно) і більш високої оплати праці. Слід зазначити, що в ювелірній термінології серійним виробництвом вважається випуск одного зразка, який перевищує 200 штук, одиничним виробництвом — випуск виробів одного зразка до 200 штук. Індивідуальним вважається виготовлення єдиного ювелірного виробу за рисунком автора [12, с. 602].

Велике значення у вирішенні проблеми раціонального використання оборотних коштів має перша стадія кругообігу, яка формує виробничі запаси. Важливо, щоби запаси підприємства створювалися в оптимальних розмірах, обумовлених потребами виробництва [13, с. 106]. Для виготовлення ювелірних виробів підприємство отримує дорогоцінні метали у вигляді злитків, ювелірного брухту, проволони, смуг; також метали надходять до складу напівфабрикатів через торгівельну точку в порядку обміну (давальницький метал у вигляді лома ювелірних виробів). Прийнятий метал сплавляється в злитки, які при необхідності легуються до необхідної проби.

При нормуванні виробничих запасів слід застосовувати метод прямого розрахунку. Цей метод пред'являє жорсткі вимоги до економічної обґрунтованості застосованої методології для нормуван-

ня запасів і до вихідної інформації, використовуваної для визначення специфікованої норми [9, 133]. Практично на всі види виробничих запасів норма оборотних коштів (у днях) включає наступні елементи: транспортний запас, підготовчий запас, технологічний, поточний та страховий запас, розрахунок яких здійснено в табл. 1.

Транспортний запас для золота, срібла, синтетичного каміння та всіх допоміжних виробничих запасів не встановлюється, оскільки, як правило, документообіг платіжних документів перевищує час перебування партії заказаних запасів в дорозі від постачальника до споживача (постачальники цих запасів знаходяться за місцем знаходження підприємства).

Транспортний запас для дорогоцінного, напівдорогоцінного каміння та перлів залежить від розташування постачальників і наявності таких запасів на складі. Він включає: формування партій заказу постачальником — від 2 до 10 днів (підбір каменів, у разі необхідності — огранка, шліфування, поліровка каміння); безпосередньо транспортування — 10 днів; митний контроль та оформлення документів на кордоні — 15 днів за вирахуванням часу: поштового пробігу розрахункових документів (1 день); обробки документів у постачальників і в банку (2 дні).

Досить багато часу займає митний контроль та оформлення документів на кордоні: митниця приймаючого аеропорту, через яку здійснюється імпорт дорогоцінного, напівдорогоцінного каміння і перлів замовляє сертифікованого експерта-гемолога для здійснення відповідної експертизи. Ставка мита для натуральних та культивованих перлів коливається від 5% до 10% за грам залежно від наявності пілль, діамантів: 0-10% за карат, дорогоцінного каміння (крім діамантів): 2-5% за карат, дорогоцінне (крім діамантів), напівдорогоцінне та синтетичне каміння: 2-5% за грам [11, с. 301-301].

Посилки з цінностями, що надходять на підприємство, реєструються в спеціальному журналі в день їх надходження. Розпакування посилок і прийом дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння здійснюється матеріально відповідальною особою не пізніше шести робочих днів із дня їх надходження в присутності комісії [11, с. 97].

Підготовчий запас для виробничих запасів може включати наступні операції: розвантаження та складування (переважно не більше доби); сортування, яке для дорогоцінного, напівдорогоцінного каміння та перлів передбачає лабораторний аналіз якості, складає 2-3 дні; лабораторний аналіз якості металу (не передбачає сортування) — 2 дні; наступне прийняття на склад здійснюється партіями заказаних запасів і не перевищують доби.

Слід зазначити, що зберігання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та виробів із них здійснюється у спеціальних приміщеннях, обладнаних сучасними засобами охорони, матеріально відповідальними особами [11, с. 95].

Технологічний запас для дорогоцінних металів передбачає доведення золота 999,9-ї проби до сплаву 585-ї проби (додаванням лігатури) і срібла 999,9-ї проби до сплаву 925-ї проби; для каміння і перлів такий запас відсутній, оскільки вони не потребують попередньої обробки. Стосовно допоміжних виробничих запасів технологічний запас розраховано для воску, формувальної маси, резини та полірувальної пасти (включає час на підготовку цих елементів запасів безпосередньо до процесу виробництва).

Поточний складський запас сировини і основних матеріалів рекомендується приймати в розмірі 50% від тривалості інтервалу між двома суміжними типовими поставками [9, с. 128], страховий запас устатковується в межах 50% поточного запасу [9, с. 130].

Розрахунок потреби в оборотних коштах для виробничих запасів здійснено за даними кошторису витрат на виробництво 4 кварталу 2009 р., результати наведено в табл. 2. Загальна потреба в оборотних коштах для формування виробничих запасів складає 4735,55 тис. грн. Найбільшу питому вагу займають: дорогоцінне каміння 58,13% (2752,80 тис. грн.), золото 33,21% (1572,91 тис. грн.) та перли — 5,79% (274,41 тис. грн.). Частка потреби в оборотних коштах по інших елементах запасів є незначною і складає 2,86% (135,43 тис. грн.).

Незавершеним виробництвом вважається виготовлення продукції на всіх стадіях виробничого процесу з моменту першої операції і до здавання готової продукції на склад [14, 200]. Визначення потреби в оборотних коштах (табл. 3) здійснено по групах: вироби з золота (ВЗ); вироби з перлів (ВП); вироби зі срібла (ВС). У свою чергу вироби з золота можуть бути: з дорогоцінним камінням (ВЗ1); з синтетичними вставками (ВЗ2); з напівдорогоцінним камінням і синтетичними вставками (ВЗ3); дрібносерійного виробництва (вироби за замовленням споживача) (ВЗ4). Технологія виробництва виробів із перлами обумовлює необхідність їх групування наступним чином: вироби з активованими перлами (ВП1), тобто вироби, які мають акт ідентифікації перлів; перлові намиста та браслети (ВП2).

Встановлення нормативу для незавершеного виробництва було визначено шляхом множення одиноких витрат на норму оборотних коштів, величина якої залежить від коефіцієнта зростання витрат (розрахованого за умов рівномірного зростання витрат) і тривалості виробничого циклу, яка в 4 кварталі 2009 р. коливається від 32 до 37 днів. Це є найменшим значенням за поточний рік, як наслідок, фактичне значення незавершеного виробництва нижче розрахованого нормативу і спостерігається перевищення запасів готової продукції на складі відносно нормативної величини.

Таблиця 1

Розрахунок норми часу для визначення потреби в оборотних коштах для виробничих запасів за даними 4 кварталу 2009 р.

№ п/п	Найменування виробничого запасу	Транспортний запас, днів						Підготовчий запас, днів					Кількість у 2009 р.		Інтервал між поставками за факт. даними 2009 р., днів	Поточний запас, днів	Страховий запас, днів
		формування заказу	транспортування	митний контроль та оформлення	поштовий пробіг документів	обробка документів	Разом	розвантаження та складування	сортування	лабораторний аналіз	прийняття на склад	Разом	постачальників	поставок			
1	Золото 999,9, г	0	0	0	1	2	-3	0,5	0	2	0,5	3	1	3	120	60	30
2	Срібло 999,9, г	0	0	0	1	2	-3	0,5	0	2	0,5	3	1	1	360	180	90
3	Дорогоцінне каміння, ст	10	10	15	1	2	32	0,5	3	0	0,5	4	2	4	90	45	22,5
4	Напівдорогоцінне каміння, шт.	10	10	15	1	2	32	0,5	3	0	0,5	4	3	5	72	36	18
5	Синтетичне каміння, шт.	2	0	0	1	1	0	0,5	0	0	0,5	1	1	2	180	90	45
6	Перли, ст	10	10	15	1	2	32	0,5	2	0	0,5	3	2	3	120	60	30
7	Віск, кг	0	0	0	1	2	-3	0,5	0	0	0,5	1	1	2	180	90	45
8	Лігатура, кг	0	0	0	1	2	-3	0,5	0	0	0,5	1	1	4	90	45	22,5
9	Формувальна маса, кг	0	0	0	1	2	-3	0,5	0	0	0,5	1	1	1	360	180	90
10	Резина, кг	0	0	0	1	2	-3	0,5	0	0	0,5	1	1	4	90	45	22,5
11	Паста полірувальна, кг	0	0	0	1	2	-3	0,5	0	0	0,5	1	1	5	72	36	18
12	Разом	32	30	45	11	21	75	5,5	8	4	5,5	23	15	34	-	867	434

Таблиця 2

Розрахунок потреби в оборотних коштах для виробничих запасів за даними 4 кв. 2009 р.

№ п/п	Найменування виробничого запасу	Витрати на виробництво			Норма запасу, днів						Потреба в оборотних коштах	
		разом, грн.	частка, %	одноденні, грн.	транспортивний	підготовчий	технологічний	поточний	страховий	разом	разом, грн.	частка, %
1	Золото 999,9, г	1490120,85	35,34	16556,90	0	3	2	60	30	95	1572905,34	33,21
2	Срібло 999,9, г	688,24	0,02	7,65	0	3	2	180	90	275	2102,96	0,04
3	Дорогоцінне каміння, ст	2393739,00	56,77	26597,10	32	4	0	45	22,5	104	2752799,85	58,13
4	Напівдорогоцінне каміння, шт.	56561,15	1,34	628,46	32	4	0	36	18	90	56561,15	1,19
5	Синтетичне каміння, шт.	6727,79	0,16	74,75	0	1	0	90	45	136	10166,44	0,21
6	Перли, ст	197575,18	4,69	2195,28	32	3	0	60	30	125	274409,97	5,79
7	Віск, кг	3420,73	0,08	38,01	0	1	2	90	45	138	5245,12	0,11
8	Лігатура, кг	12420,09	0,29	138,00	0	1	0	45	22,5	69	9453,07	0,20
9	Формувальна маса, кг	6853,97	0,16	76,16	0	1	2	180	90	273	20790,38	0,44
10	Резина, кг	3709,01	0,09	41,21	0	1	2	45	23	71	2905,39	0,06
11	Паста полірувальна, кг	44549,00	1,06	494,99	0	1	2	36	18	57	28214,37	0,60
12	Разом	4216365,01	100,0	46848,50	96	23	12	867	434	1432	4735554,03	100,0

За результатами розрахунків нормативів для незавершеного виробництва можна констатувати: найбільшу частку (75,88%) нормативу займають вироби з золота з дорогоцінним камінням — 863,04 тис. грн. за рахунок високої вартості сировини та великих обсягів виробництва; сукупна частка в розмірі 16,89% нормативу припадає на золоті вироби з активованими перлами та перлові намиста і браслети, що складає 192,11 тис. грн.; для інших елементів оборотних коштів норматив складає лише 7,23% загальної потреби (82,26 тис. грн.).

Готовою продукцією ювелірні вироби стають після завершення заключної стадії виробництва (закріплення товарного ярлика та індивідуальне пакування виробу) з попереднім здійсненням технологічної та пробірної експертизи і здачі їх на склад готової продукції. Норму запасу оборотних коштів для готової продукції також будемо обчислювати в днях. Для досліджуваного ювелірного підприємства норма запасу включає час на:

- комплектування партій заказу готової продукції безпосередньо маркетологами підприємства (частіше не перевищує 1 дня) передбачає (після маркірування та пакування кожної одиниці виробу) відбір таких, які замовлено магазином для подальшої реалізації;
- пакування укомплектованих маркетологами підприємства партій замовлення ювелірних виробів пакувальником (зазвичай складає 1 день);
- оформлення платіжних документів і передача їх до обслуговуючої установи банку (не перевищує 1 дня);
- транспортування готової продукції (3-7 днів), час на яке безпосередньо залежить від місця розташування магазину. У 4 кварталі 2009 р. досліджуваним підприємством не було експортовано ювелірні вироби до інших країн, але у разі такої необхідності час на митний контроль та оформлення документів необхідно включати до часу транспортного запасу (займає приблизно 10-15 днів);
- відвантаження ювелірних виробів на склад магазину для подальшої реалізації (1 день). Під час приймання товарів проводиться перевірка наявності маркування, яке наноситься на ювелірний виріб, товарного ярлика або індивідуальної упаковки, групової, транспортної тари і пакувального листа (за наявності на виробках відбитків іменників виробників та державних пробірних клейм України) [11, с. 165].

Розрахунок потреби в оборотних коштах для готової продукції (табл. 4) здійснено методом прямого розрахунку по тих самих групах, за якими було розраховано нормативи оборотних коштів для незавершеного виробництва (за даними 4 кв. 2009 р.). Загальна потреба в оборотних коштах для готової продукції визначена у розмірі 428,11 тис. грн. Найбільша частка потреби в оборотних коштах (80,15% або 343,12 тис. грн.) доводиться на вироби із золота з дорогоцінним камінням переважно за рахунок його високої вартості і великих обсягів виробництва; достатню питому вагу (8,5% або 34,46 тис. грн.) займають золоті вироби з активованими перлами за рахунок високої вартості перлів великого розміру; частка потреби в оборотних коштах інших видів виробів коливається від 0,24% до 5,96%.

Результати розрахунку нормативів для виробничих оборотних коштів в порівнянні з фактичними даними 4 кварталу 2009 р. зведено до табл. 5. Частка нормованих виробничих оборотних коштів у загальному їх розмірі за фактичними даними на початок і кінець періоду свідчить про відносну стабільність їх формування на підприємстві.

Фактичні дані 4 кварталу 2009 р. (крім незавершеного виробництва) показують їх завищення відносно розрахованого нормативу (5163,66 тис. грн.) у розмірі 10597,34 тис. грн. відповідно, наслідком чого є заморожування коштів у виробничих запасах та готовій продукції.

Правильне співвідношення розміру оборотних коштів із обсягом виробництва має принципове значення для нормального виробництва та реалізації продукції. Суть фінансової політики полягає в пошуку оптимальної величини та оптимальної структури оборотних коштів [2, с. 207]. Запропоновані нормативи значно змінюють структуру оборотних коштів:

- найбільша питома вага припадає на виробничі запаси у розмірі 75,15% (при загальному зниженні потреби в оборотних коштах на 1542,45 тис. грн. або 25,68%);
- збільшення частки незавершеного виробництва до 18,05%. Зниження фактичного значення оборотних коштів відносно розрахованого нормативу (1137,45 тис. грн.) може призвести до перебоїв у виробництві ювелірних виробів і реалізації продукції, але в даному випадку така ситуація є наслідком і скорочення виробничого циклу і відповідного перевищення обсягів виробництва відносно плану;
- зменшення питомих ваг готової продукції до 6,80% або 428,11 тис. грн., що потребує активізації маркетингової та збутової діяльності пошуком нових споживачів та реалізаторів ювелірних виробів (за фактичними даними найбільшу частку нормованих оборотних коштів займала саме готова продукція — приблизно 60%).

Можливий економічний ефект від впровадження та додержання норм оборотних коштів (табл. 5) на підприємстві складає 9554,89 тис. грн. При цьому передбачається загальне вивільнення оборотних коштів із обороту у розмірі 10116,89 тис. грн. або на 63,80%.

На величину оборотних коштів підприємства суттєво впливають як тривалість операційного циклу, так і період обороту дебіторсько-кредиторської заборгованості.

Таблиця 3

Визначення потреби в оборотних коштах для незавершеного виробництва за даними 4 кв. 2009 р.

№ п/п	Найменування виrodu	Виробнича собівартість продукції			тривалість виробничого циклу, днів	Витрати		Коефіцієнт зростаючий витрат	Норма оборотних коштів, днів	Норматив	
		разом, грн.	одноразові, грн.	частка, %		одноразові	наступні			разом, грн.	частка, %
1	B31	3984755,94	44275,07	80,48	32	870088,50	3114667,44	0,61	19,49	863083,46	75,88
2	B32	88439,57	982,66	1,79	37	55664,50	32775,07	0,81	30,14	29621,39	2,60
3	B33	114168,42	1268,54	2,31	34	39971,50	74196,92	0,68	22,95	29115,32	2,56
4	B34	69984,33	777,60	1,41	35	39276,00	30708,33	0,78	27,32	21245,06	1,87
5	ВП1	393260,67	4369,56	7,94	36	233536,50	159724,17	0,80	28,69	125359,43	11,02
6	ВП2	287624,18	3195,82	5,81	33	76445,50	211178,68	0,63	20,89	66746,11	5,87
7	BC	13043,27	144,93	0,26	30	639,65	12403,62	0,52	15,74	2280,49	0,20
8	Разом	4951276,38	55014,18	100,00	237	1315622,15	3635654,23	4,83	165,22	1137451,26	100,00

Таблиця 4

Визначення потреби в оборотних коштах для готової продукції за даними 4 кв. 2009 р.

№	Найменування групи виробів	Виробнича собівартість		Одноразові витрати, грн.	Норма запасу, дн.	Норматив	
		грн.	частка, %			грн.	частка, %
1	B31	3984755,94	80,48	44275,07	7,7	343122,91	80,15
2	B32	88439,57	1,79	982,66	7,7	7567,97	1,77
3	B33	114168,42	2,31	1268,54	8,1	10314,23	2,41
4	B34	69984,33	1,41	777,60	7,9	6104,27	1,43
5	ВП1	393260,67	7,94	4369,56	7,9	34461,43	8,05
6	ВП2	287624,18	5,81	3195,82	8,0	25514,50	5,96
7	BC	13043,27	0,26	144,93	7,0	1021,54	0,24
8	Разом	4951276,38	100,00	55014,18	-	428106,84	100,00

Операційний цикл можна визначити двома методами, тобто як суму: тривалості виробничого циклу та оборотності дебіторської заборгованості; тривалості фінансового циклу та оборотності кредиторської заборгованості. Розрахунок фінансового, виробничого та операційного циклів за даними 2008-2009 р., а також з урахуванням нормативу оборотних коштів, розрахованого за даними 4 кварталу 2009 р. наведено в табл. 6 і зображено на рис. 1.

Виробничі запаси і дебіторська заборгованість являють собою саме ті компоненти всього обсягу оборотних коштів, в які іммобілізовані гроші [15, 360]. Результати наведених розрахунків свідчать про збільшення тривалості операційного циклу у 2009 р. на 140,76 днів або 27,33% відносно 2008 р. за рахунок: уповільнення оборотності дебіторської заборгованості на 36,37 дні (144,49%), виробничих запасів на 15,55 дні (7,78%), готової продукції на 93,61 днів (33,47%); при цьому спостерігається прискорення оборотності незавершеного виробництва на 4,77 дні (46,76%). Загалом тривалість виробничого циклу збільшилася на 104,39 дні або 21,31%. Це свідчить про зниження ефективності виробничої та комерційної діяльності підприємства в 2009 р. порівняно з 2008 р.

У цілому позитивним є незначне скорочення тривалості фінансового циклу на 2,30 дні або 0,5% за рахунок уповільнення оборотності кредиторської заборгованості на 143,05 дні або 238,57% (тобто підприємство залучило в оборот більше коштів, ніж відволікло з обороту). З іншого боку, неоправдане уповільнення оборотності кредиторської заборгованості має скоріше негативний, ніж позитивний відтінок [15, с. 474], оскільки підприємство зобов'язане погашати свої борги незалежно від стану та розміру дебіторської заборгованості.

Впровадження нормування, застосованого до даних 4 кварталу 2009 р., не тільки приводить до скорочення тривалості операційного циклу на 173,07 дні або 26,39% (рис. 1), а ще й вивільняє коштів на суму 10116,89 тис. грн., які можна направити на погашення довгострокових кредитів банків та кредиторську заборгованість і тим самим підвищити ліквідність балансу підприємства.

Скорочення тривалості операційного циклу відбулося за рахунок скорочення виробничого циклу на 29,13%; як наслідок — скорочення тривалості фінансового циклу на 37,94%. У свою чергу, на зміну тривалості виробничого циклу вплинуло: прискорення оборотності виробничих запасів на 24,03 дні (11,15%) і готової продукції на 167,80 днів (44,95%), уповільнення оборотності незавершеного виробництва на 18,76 дні (345,18%).

Таким чином, застосування нормування до виробничих оборотних коштів є доцільним і ефективним інструментом управління оборотними коштами підприємства.

ВИСНОВКИ

1. У статті було адаптовано існуючі підходи до нормування оборотних коштів галузевій специфіці ювелірного підприємства. При цьому було ураховано фактори, які впливають на розмір та структуру оборотних коштів, такі як: час на формування партій заказу перлів та дорогоцінного, напівдорогоцінного каміння постачальником, тривалість транспортування запасів до підприємства (з урахування часу на митний контроль та оформлення документів); розмір партій заказу та кількість постачальників; час, необхідний для легування дорогоцінного металу до необхідної проби; час на сортування та лабораторний аналіз якості дорогоцінного металу, напівдорогоцінного каміння, перлів та безпосередньо дорогоцінного металу; тривалість виробничого циклу та характер розподілу витрат; асортимент номенклатурних позицій; час на доставку укомплектованих партій ювелірних виробів до магазинів залежно від їх віддаленості.

2. В основу нормування виробничих оборотних коштів було покладено метод прямого розрахунку, який, незважаючи на високу трудомісткість, є досить точним — ураховує різноманіття факторів, що характеризують особливості постачання запасів, виробництва та реалізації ювелірних виробів. Цей метод є необхідним у рамках режиму економії коштів, оскільки дозволяє розробити обґрунтовані норми та нормативи, які за результатами впровадження значно змінюють структуру та розмір оборотних коштів, необхідних для забезпечення безперебійного процесу виробництва та реалізації продукції ювелірного підприємства.

3. Визначено вплив на тривалість операційного циклу таких факторів, як: оборотність виробничих запасів, готової продукції та незавершеного виробництва, тобто тривалість виробничого циклу; оборотність кредиторсько-дебіторської заборгованості. Здійснені розрахунки показують три можливі варіанти скорочення тривалості фінансового циклу: шляхом прискорення оборотності дебіторської заборгованості, уповільнення оборотності кредиторської заборгованості, за рахунок скорочення тривалості виробничого циклу.

4. Аналіз стану незавершеного виробництва та запасів готової продукції свідчить про перевищення плану виробництва ювелірних виробів, наслідком чого стала наявність надлишкових запасів готової продукції на складі. Саме тому необхідно приділити особливу увагу управлінню запасами готової продукції на складі застосуванням методів ABC-XYZ-аналізу і пошуком нових ринків збуту ювелірних виробів.

5. Для підвищення ефективності виробничо-комерційної діяльності підприємства необхідним є: формування регламентної бази за окремими елементами оборотних коштів як на поточний, так і на плановий рік із подальшим щорічним оновленням; розробка типової комп'ютерної програми для розрахунку норм та нормативів всіх елементів оборотних коштів. Це дозволить: своєчасно виявляти

Таблиця 5

Визначення економічного ефекту від впровадження нормування оборотних коштів за даними 4 кварталу 2009 р.

№ п/п	Елементи оборотних коштів	На початок кварталу		На кінець кварталу		Норматив		Відхилення абсолютне, грн.		Відхилення відносне, %		Ефект від впровадження нормування, грн.
		разом, грн.	частка, %	разом, грн.	частка, %	разом, грн.	частка, %	факт	норматив	факт	норматив	
1	Виробничі запаси	6278	38,24	6007	37,88	4735,55	75,15	-271	-1542,5	-4,32	-25,68	1271,45
2	Незавершене виробництво	145	0,88	95	0,6	1137,45	18,05	-50	992,45	-34,48	1044,68	-1042,5
3	Готова продукція	9995	60,88	9754	61,52	428,11	6,8	-241	-9566,9	-2,41	-98,08	9325,89
4	Разом	16418	100	15856	100	6301,11	100	-562	-10117	-41,21	63,8	9554,89

Таблиця 6

Розрахунок операційного циклу за даними 2008-2009 рр.

№ п/п	Найменування показника	2008 р.		2009 р.		Абсолютне відхилення		Відносне відхилення	
		факт	норматив	факт	норматив	факт	норматив	факт	норматив
1	Оборотність дебіторської заборгованості, днів	25	62	62	0	36	0	144	0
2	Оборотність кредиторської заборгованості, днів	57	200	200	0	143	0	253	0
3	Оборотність виробничих запасів, днів	200	215	191	-24	16	-24	8	-11
4	Оборотність незавершеного виробництва, днів	10	5	24	19	-5	19	-47	345
5	Оборотність готової продукції, днів	280	373	206	-168	94	-168	33	-45
6	Тривалість виробничого циклу, днів	490	594	421	-173	104	-173	21	-29
7	Тривалість фінансового циклу, днів	458	456	283	-173	-2	-173	-1	-38
8	Тривалість операційного циклу, днів	515	656	483	-173	141	-173	27	-26
9	Коефіцієнт оборотності оборотних коштів	1	1	1	0	0	0	-24	25

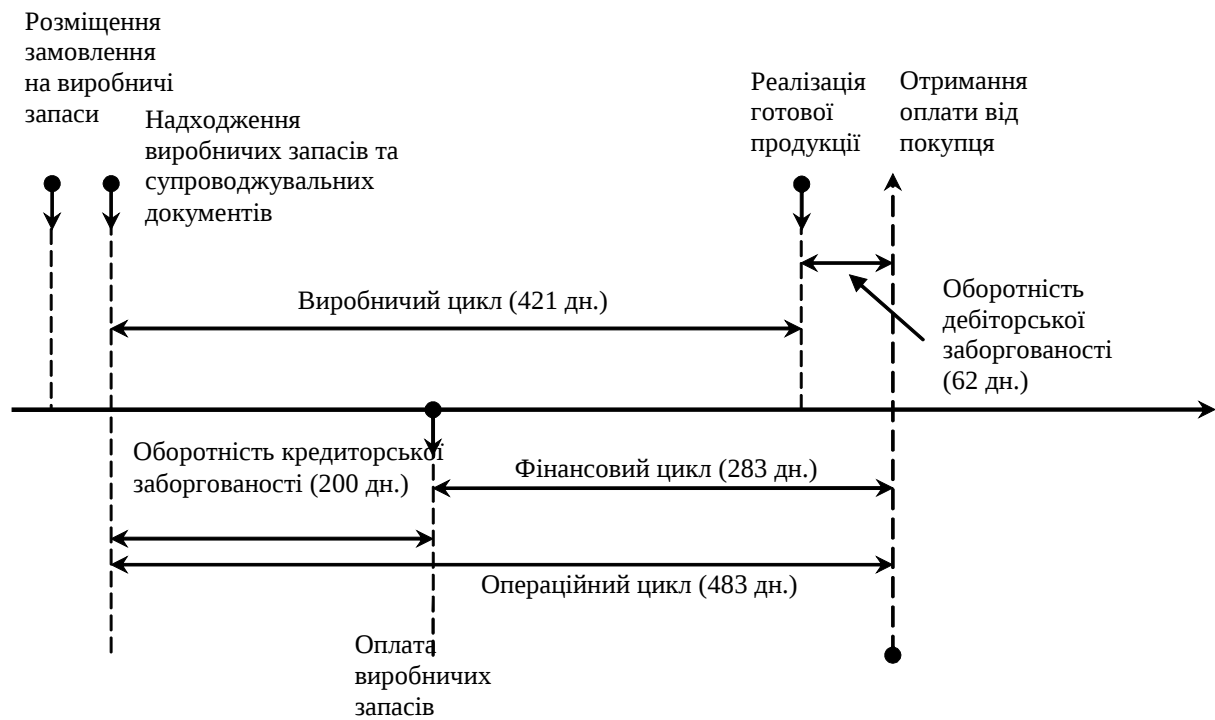

Рис. 1. Розрахунок операційного циклу за даними 2009 р. із впровадженням нормування виробничих запасів у 4 кварталі

та контролювати надлишкові або дефіцитні позиції окремих елементів оборотних коштів, визначати оптимальні строки поставок із метою забезпечення безперервного процесу виробництва, скоротити тривалість виробничого та операційного циклів, підвищити оборотність оборотних коштів.

Метою подальших досліджень є розробка методичних підходів до використання нормування оборотних коштів для стратегічного і оперативного фінансового планування на підприємстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Каріка І.М. Управління оборотними коштами підприємства [Електронний ресурс] / І.М. Каріка // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. Економічні науки. — 2009. — №6Е — Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/>
2. Матукова Г.І. Управління оборотним капіталом підприємства в умовах кризи [Текст] / Г.І. Матукова, Д.В. Костюченко // Економіка Криму. Науково-практичний журнал. — 2010. — №1(30) — С. 204-208.
3. Кірейцев Г.Г. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник [Текст] / за ред. Г.Г. Кірейцева. — К.: Центр навчальної літератури, 2004. — 530 с.
4. Кропівцова Н.І. Стратегія управління оборотним капіталом [Електронний ресурс] / Н.І. Кропівцова // Економічна стратегія і перспективи сфери розвитку торгівлі та послуг. Збірник наукових праць ХДУХТ. — 2008. — Вип. 1(7) — Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/>
5. Бугріменко Р.М. Обґрунтування критеріїв та система показників оцінки ефективності політики фінансування обігових активів [Електронний ресурс] / Р.М. Бугріменко, Л.І. Безгінова, Ю.Є. Чирва // Економічна стратегія і перспективи сфери розвитку торгівлі та послуг. Збірник наукових праць ХДУХТ. — 2008. — Вип. 1(7) — Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/>
6. Мельникова О.П. Формування політики управління оборотними засобами промислових підприємств [Текст] / О.П. Мельникова, І.Ю. Гайдай, Н.С. Попович // Вісник Донецького університету економіки та права. — 2009. — №2 — С. 69-74.
7. Колодяжна К.А. Концептуальні підходи до формування механізму управління оборотними активами на торговельних підприємствах [Текст] / К.А. Колодяжна // Торгівля і ринок України. — 2009. — Вип. 27. — С. 187-192.
8. Колодяжна К.А. Механізм управління оборотними коштами в торговельних підприємствах: необхідність удосконалення [Текст] / К.А. Колодяжна // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. — 2009. — С. 330-332.
9. Радионов А.Р. Менеджмент: нормирование и управление производственными запасами и оборотными средствами предприятия [Текст] / А.Р. Радионов, Р.А. Радионов. — М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2005. — 614 с.
10. Афанас'єва І.І. Облік та контроль виробничих запасів (на матеріалах підприємств хлібопекарного виробництва): Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.04 [Текст] / І.І. Афанас'єва; Харків. держ. ун-т харчування та торгівлі. — Харків, 2006. — 18 с.

11. Мельник В.П. Дорогоцінні метали та дорогоцінне каміння: законодавчі і нормативні акти [Текст] / В.П. Мельник, В.В. Індутний, М.М. Назимок, А.В. Швачка, В.М. Барсуков, В.В. Троян, І.В. Кислицин, М.І. Чухно, Л.О. Реценко. — К.: Вид-во «АЛД». — 2006. — 354 с.
12. Дронова Н. Что надо знать продавцу ювелирных украшений [Текст] / Н. Дронова — М.: Научный центр по сертификации и оценке, 2005. — 127 с.
13. Сабетова Л.А. Формирование и использование оборотных средств в сельском хозяйстве: науч. издание / Л.А. Сабетова, А.В. Зюзя; Мичуринск-наукоград РФ — Мичурин. гос. аграр. ун-т, 2006. — 113 с.
14. Поддєрьогін А.М. Фінанси підприємств: підручник [Текст] / А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін. — 5-те вид., перероб. та доп. — К.: КНЕУ, 2004. — 546 с.
15. Ковалев В.В. Финансовый анализ: методы и процедуры [Текст] / В.В. Ковалев. — М.: Финансы и статистика, 2001. — 560 с.: ил.